Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Сумський фаховий медичний коледж»

Циклова комісія предметів профільної середньої освіти та освітніх компонентів, що формують загальні компетентності

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник директора
з навчальної роботи

Людмила ЛЯШЕНКО
«01» вересня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

на 2026/2027 навчальний рік

Назва дисципліни	**«Основи латинської мови з медичною термінологією»**
Галузь знань	**I Охорона здоров`я та соціальне забезпечення**
Спеціальність	**I6 Технологія медичної діагностики та лікування**
Освітньо-професійна програма	**Лабораторна діагностика**
Форма навчання	**денна**
Освітньо-професійний ступінь	**фаховий молодший бакалавр**
Обсяг кредитів ECTS/	**2**
загальна кількість годин	**60**
Розробник(и):	**Алла ПОПОВА**

Робочу програму розглянуто та
схвалено
на засіданні ЦК ППСО ОКЗК
протокол від 01.09.2026 № 1

Голова ЦК **Людмила НОСЕНКО**

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОІ ДИСЦИЛІНИ
«Основи латинської мови з медичною термінологією»

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітньо-кваліфікаційний рівень, форма навчання							
Галузь знань	І6 Охорона здоров`я та соціальне забезпечення						
Спеціальність	І6 Технологія медичної діагностики та лікування						
Освітнньо-професійна програма	Лабораторна діагностика						
Освітньо-професійний ступінь	фаховий молодший бакалавр						
Форма навчання:	денна						
Характеристика навчальної дисципліни							
Вид	обов’язкова						
Обсяг кредитів ECTS	2						
Загальна кіл-ть годин:	60						
аудиторних	32						
самостійна робота студентів	28						
Кількість модулів	-						
Кількість змістовних модулів *(якщо є)*	-						
Форма підсумкового контролю	диф.залік						
Найменування показників навчальної дисципліни							
Навч. рік підготовки	2026/2027						
Термін вивчення дисципліни	2-Л – ІІІ семестр						
	Денна форма навчання				Вечірня форма навчання		
Лекції - всього							
Семінарські заняття*(якщо є)*							
Практичні заняття	32						
Самостійна робота студента.	28						
По семестрах:	лекції		практичні		сам.робота		ф/контролю
Курс/семестр							
2 курс – ІІІ семестр			32		28		Диф.залік

ІІ. Мета та завдання навчальної дисципліни

Оволодіння професією відбувається в процесі послідовного засвоєння професійної мови та системи спеціальних понять і термінів. У медичних навчальних закладах у вирішенні цієї проблеми велика роль відводиться вивченню латинської мови, яка допомагає студентам засвоювати і свідомо розуміти латинські, а також українські медичні терміни латино-грецького походження. Викладання латинської мови повинно носити прикладний характер і бути тісно пов'язане з медичними дисциплінами анатомією, фармакологією, терапією тощо.

Сучасна медична наука і практика висуває вимоги до навчання, суть яких полягає в тому, щоб надати процесу вивчення латинської мови термінологічної спрямованості. Тому велику увагу треба приділяти термінотворенню, афіксації, структурі складного анатомічного, фармацевтичного, клінічного терміну, а також грецизмам і греко-латинським дублетним позначенням.

Під кінець навчання лексичний мінімум здобувача освіти повинен становити близько 600 одиниць (слів і термінів). Засвоюючи лексику, здобувач освіти повинен запам'ятовувати окремі слова не просто як ілюстрацію певного розділу або правила граматики, а як терміни, які мають структуру і спеціальний зміст.

Оскільки серед медичних термінів багато слів грецького походження, то подаючи алфавіт, необхідно особливу увагу приділити букві "*y*" і зафіксувати увагу студентів на написанні та значенні часто вживаних грецьких терміноелементів *hyper-, hypo-, dys-, syn-, -hydr, -myo, -myc, -pyr*. Знання латинського алфавіту та порядку букв у ньому є обов'язковим: воно сприяє умінню орієнтуватися в словниках, довідниках, що є дуже важливим, особливо зараз, коли потік інформації з кожним днем зростає.

Під час вивчення фонетики необхідно звернути увагу студентів, що буква і звук не одне й те саме, що один і той самий звук (і), (э), (к) графічно позначається по-різному.

У зв'язку з тим, що вивчення анатомії та фармакології значною мірою випереджає вивчення латинської мови, слід після фонетики розпочати огляд морфології іменників і прикметників усіх відмін у двох найбільш уживаних відмінках — називному та родовому. Саме цим відмінкам належить основна роль в утворенні слів-термінів і словосполучень. І саме тут слід розібрати визначення терміну і його структуру.

Дієслово значно менше використовується в термінології, тому серед усіх часів латинського дієслова потрібно знати тільки утворення наказового способу, який використовують у стандартних рецептурних штампах. Для розуміння латинських афоризмів, прислів'їв, нескладних текстів медичного характеру доцільно дати закінчення 3-ї особи однини і множини активного і пасивного стану в теперішньому часі дійсного способу та форми дієслова *esse* в 3-й особі однини та множини.

Серед граматичних тем основну увагу потрібно приділяти іменнику і прикметнику. З п'яти відмінків слід систематично домагатися твердого знання називного та родового як найбільш уживаних у термінології. Щодо інших

відмінків, то тільки два, знахідний та орудний, мають обмежене застосування. Тому старанному осмисленню підлягають словосполучення іменників з прикметниками, які управляють цими відмінками.

При вивченні першої відміни слід ознайомити студентів з неузгодженим означенням, яке широко використовується в латинській мові. Вивчення першої, другої, четвертої та п'ятої відмін особливих ускладнень для студентів не має.

Тема "Третя відміна іменників…" — найскладніша у вивченні латинської мови. Основними труднощами є велика кількість варіантів закінчень у називному відмінку для кожного роду, винятки з правил про рід, зміна основи в непрямих відмінках порівняно з основою називного відмінка у нерівноскладових іменників, особливості відмінювання деяких груп.

Третю відміну доцільно вчити за родами. Тут слід звернути увагу на хімічну номенклатуру назв солей.

Особливу увагу треба приділяти узгодженню прикметників з іменниками. Часто відміна іменників не збігається з відміною прикметників, тому слід фіксувати увагу студентів на тому, що узгодження повинно починатися з узгодженням у роді, а потім у числі та відмінку.

Необхідно приділяти увагу утворенню ступенів порівняння прикметників, оскільки без них неможливе засвоєння багатьох анатомічних і фармацевтичних термінів.

Тема "Рецепт та його складові частини…" - найважливіша, тому переходити до вивчення рецептури можна вже після вивчення дієслова, першої-другої відмін іменників, а назви лікарських форм, рослин, лікарських препаратів тощо потрібно засвоювати вже з перших занять під час вивчення алфавіту та правил читання. Слід зупинитися на грамотному виписуванні рецепта як документа. На зразках рецептів пояснити латинську частину рецептурного рядка, написання з великої літери назв лікарських рослин і речовин, вживання не лише форми родового відмінка, а й знахідного - в разі виписування готових форм (таблеток і свічок), а також орудного - в прийменникових сполученнях (Da in tabulettis, cum Ichthyolo).

У процесі вивчення граматичного матеріалу на кожному занятті необхідно розбирати та перекладати рецепти з латинської мови на українську та з української на латинську з зростанням складності мовного матеріалу.

Щодо займенників, прислівників, прийменників, то їх не потрібно вивчати як граматичні теми, а лише запам'ятати медичні вирази, в яких вони трапляються.

Велику увагу слід приділяти самостійній роботі студентів. Найкраще цьому сприяють вправи на утворення термінів, фраз анатомічного, клінічного та фармацевтичного змісту, аналіз назв лікарських засобів за словотворчими елементами, аналіз назв фізіологічних процесів, хвороб, патологічних станів. Велике значення під час вивчення латинської мови мають письмові роботи, у процесі яких виробляються навички правильного письма.

Для перевірки лексики і грамотного письма рекомендується писати диктанти. У процесі вивчення латинської мови слід широко використовувати наочні посібники (граматичні таблиці, таблиці словотворчих терміноелементів, різні лікарські форми у відповідних упаковках, гербарії лікарських рослин, етикетки

препаратів, зразки рецептів), технічні засоби навчання.

Необхідно звертати увагу здобувачів освіти не лише на професійне значення латинської мови, а й на її гуманітарну загальнокультурну роль, ознайомлювати з грецькою міфологією. З глибокої давнини ми успадкували велику кількість мудрих латинських прислів'їв, приказок і блискучих афоризмів латинських авторів. Вивчення їх у латинській мові підвищить загальнокультурний рівень майбутніх медиків.

Після вивчення дисципліни ***здобувачі освіти повинні знати:***

- латинський алфавіт;
- правила читання букв і буквосполучень;
- частини мови: граматичні категорії, склад словникової форми;
- загальні поняття словотворення;
- мінімум дублетних і окремих терміноелементів;
- найуживаніші фармацевтичні терміни;
- основні правила виписування рецепта;
- близько 600 лексичних одиниць (слів і терміноелементів).

Здобувачі освіти повинні вміти:

- читати та писати латинські і латинізовані грецькі медичні терміни;
- аналізувати формальну і семантичну сторони складних слів;
- орієнтуватися в структурі термінів і визначати граматичні форми слів, які їх утворюють;
- аналізувати і утворювати із заданим значенням різні словотворчі структури;
- оформлювати латинську частину рецепта повністю, застосовуючи скорочення;
- перекладати з української мови на латинську і навпаки медичні терміни (анатомічні, клінічні, фармацевтичні);
- свідомо користуватися науковою латинсько-грецькою термінологією.

Здобувачі освіти мають бути поінформовані про:

- лексичне і словотвірне багатство давньогрецької і латинської мов, яке і в наш час є будівельним матеріалом для утворення тисяч термінів у багатьох галузях науки, техніки, медицини тощо;
- латинська мова — це мова історичних джерел, літературних пам'яток, філософських трактатів, політичних документів, медичних і біологічних термінів;
- латинські афоризми, вирази, якими рясніє наша мова, в лаконічній формі виражають узагальнену і закінчену думку, а деякі з них є просто медичними деонтологічними заповідями.

III. Структура навчальної дисципліни та розподіл годин за семестрами відповідно до робочого навчального плану

Курс	Семестр	Види занять			Семестровий контроль
		Всього	Практичні	Самостійна робота	
2-й	III	60	32	28	Диф.залік

IV. Основні завдання навчальної дисципліни спрямовані на досягнення програмних результатів навчання:

Забезпечувати здоровий психологічний мікроклімат у колективі, використовуючи принципи медичної етики та деонтології, правила міжособового спілкування та вміти: спілкуватися з пацієнтом та членами його сім'ї, медперсоналом; вирішувати етичні, деонтологічні проблеми в процесі роботи з пацієнтом та членами його родини; розглядати, аналізувати в колективі професійні помилки; проводити навчання для молодшого й технічного персоналу; встановлювати соціально-психологічний комунікативний контакт з різними учасниками педагогічного процесу, будувати індивідуально орієнтовану траєкторію особистісно-професійного зростання здобувачів освіти.

Демонструвати вміння ефективної професійної комунікації в усній, письмовій формах українською та іноземною мовами для реалізації академічної мобільності, ефективного обміну професійною інформацією. Володіти іноземною мовою як інструментом для отримання інформації з іншомовних джерел та набувати комунікативний досвід протягом життя.

Своєчасно та належно вести медичну документацію відповідно до чинного законодавства, використовуючи необхідні комп'ютерні технології, здійснювати моніторинг та аналіз документації.

Вміти ефективно застосовувати сучасні освітні технології, зокрема дистанційні, активні методи; проводити освітню та освітньо-методичну роботу з усіх видів навчальних занять у закладах фахової передвищої та вищої освіти; розробляти індивідуальні траєкторії розвитку здобувачів освіти.

V. Компетентності та очікувані результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна. Згідно освітньо-професійної програми «Лабораторна діагностика» дисципліна забезпечує набуття студентами наступних компетентностей:

Компетентність	Знання	Уміння / навички	Комунікація	Автономія та відповідальність
	Зн1. Всебічні спеціалізовані емпіричні та теоретичні знання у сфері навчання та/або професійної діяльності, усвідомлення меж цих знань.	**Ум1**. Широкий спектр когнітивних та практичних умінь/навичок, необхідних для розв'язання складних задач у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання **Ум2** Знаходження творчих рішень або відповідей на чітко визначені конкретні та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних **Ум3.** Планування, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб у спеціалізованому контексті.	**К1.** Взаємодія з колегами, керівниками та клієнтами у питаннях, що стосуються розуміння, навичок та діяльності у професійній сфері та/або у сфері навчання **К2** Донесення до широкого кола осіб (колеги, керівники, клієнти) власного розуміння, знань, суджень, досвіду, зокрема у сфері професійної діяльності	**АВ1** Організація та нагляд (управління) в контексті професійної діяльності або навчання в умовах непередбачених змін **АВ2** Покращення результатів власної діяльності і роботи інших **АВ3** Здатність продовжувати навчання з деяким ступенем автономії
Інтегральна компетентність				
Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання в медичній галузі або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідної науки, та може характеризуватися певною невизначеністю умов, відповідальність за результати своєї діяльності, здійснення контролю інших осіб у зазначених ситуаціях.				
Загальні компетентності				
ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	Зн1	Ум1	К1, К2	АВ1, АВ2

ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	Зн1	Ум2, Ум3	К2	АВ1
ЗК 7. Здатність спілкуватися іноземною мовою.	Зн1	Ум1, Ум2, Ум3	К2	АВ1
Спеціальні компетентності				
СК 6 Здатність до роботив мультидисциплінарній командіприздійсненні професійноїдіяльності, дляефективного надання допомоги пацієнт протягом життя,з урахуванням усіх його проблеми зі здоров'ям.	Зн1	Ум1	К1, К2	АВ1,АВ2

Програмні результати навчання. Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна «Основи латинської мови з медичною термінологією», які визначені освітньо-професійною програмою «Лабораторна діагностика» підготовки фахового молодшого бакалавра спеціальності І6 Технологія медичної діагностики та лікування є:

РН 1. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами для комунікації, ведення медичної та іншої ділової документації.

РН 4. Вести медичну документацію за формами, встановленими нормативно правовими документами.

РН 19. Здійснювати взаємозалежні професійні функції з метою забезпечення якісної медичної допомоги населенню.

VI. Програма навчальної дисципліни

Форма підсумкового контролю: диференційований залік

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		Загальний обсяг	Практичні заняття	Самостійна робота
	Фонетика			
1	Вступ. Поняття про звуки	2	2	-
2	Словотвір. Структура медичних термінів	2	2	--
	Морфологія			
3	Дієслово. Дійсний спосіб.	4	2	2
4	Дієслово. Умовний спосіб.	6	2	4
5	Іменник. П’ять відмін іменників. Іменники І відміни. Неузгоджене означення	2	2	
6	Іменники ІІ відміни	6	2	4
7	Прикметник. Прикметники першої групи. Узгодження прикметників з іменниками	3	2	1
8	Рецепт. Структура і форма рецепта. Латинська частина рецепта	5	2	3
9	Іменники ІІІ відміни чоловічого роду.	4	2	2
10	Іменники ІІІ відміни жіночого роду.	4	2	2
11	Іменники ІІІ відміни середнього роду.	4	2	2
12	Хімічна номенклатура	4	2	2
13	Прикметники другої групи	4	2	2
14	Іменники IV і V відмін	2	2	-
15	Ступені порівняння прикметників	2	2	-
16	Числівник. Прислівники і займенники в рецепті. Сполучники і прийменники	6	2	4

	Усього	**60**	**32**	**28**

VII. Теми практичних занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
		Практичні заняття
	Фонетика	
1	Вступ. Поняття про звуки	2
2	Словотвір. Структура медичних термінів	2
	Морфологія	
3	Дієслово. Дійсний спосіб.	2
4	Дієслово. Умовний спосіб.	2
5	Іменник. П’ять відмін іменників. Іменники I відміни. Неузгоджене означення	2
6	Іменники II відміни	2
7	Прикметник. Прикметники першої групи. Узгодження прикметників з іменниками	2
8	Рецепт. Структура і форма рецепта. Латинська частина рецепта	2
9	Іменники III відміни чоловічого роду.	2
10	Іменники III відміни жіночого роду.	2
11	Іменники III відміни середнього роду.	2
12	Хімічна номенклатура	2
13	Прикметники другої групи	2
14	Іменники IV і V відмін	2
15	Ступені порівняння прикметників	2
16	Числівник. Прислівники і займенники в рецепті. Сполучники і прийменники	2
	Усього	**32**

VIII. План самостійної роботи

№ п/п	*Назва розділів, тем, зміст заняття*	*Всього годин*	*Форма контролю*
1.	Дієслово. Дійсний спосіб.	2	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести.
2.	Дієслово. Відмінювання дієслів в *ind. preas. et akt. et pass.* Умовний спосіб. Вживання умовного способу в рецептурі	4	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести.
3.	Іменники II відміни	4	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести.
4.	Прикметник. Прикметники першої групи. Узгодження прикметників з іменниками	1	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести.
5.	Рецепт. Структура і форма рецепта. Латинська частина рецепта.	3	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести.
6.	Іменники III відміни чоловічого роду.	2	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести.

7.	Іменники ІІІ відміни жіночого роду.	2	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести.
8	Іменники ІІІ відміни середнього роду.	**2**	Виконання тестових завдань
9.	Хімічна номенклатура	**2**	Перевірка виконання вправ.
10.	Прикметники другої групи.	**2**	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести
11.	Числівник. Прислівники і займенники в рецепті. Сполучники і прийменники	**4**	Перевірка виконання вправ та опанування лексичного матеріалу, тести
	Усього	**28**	

ІХ. ЗМІСТ

Тема 1. **Вступ. Латинська азбука. Правила читання приголосних та голосних. Особливості вимови приголосних та буквосполучень. Дифтонги**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вступ. Відомості з історії латинської мови. Мотивація та наукове обґрунтування необхідності вивчення предмета. Латинська азбука. Класифікація звуків. Основні правила читання приголосних та голосних.

Словотвір та терміноелементи.

Грецькі префікси та корені: *dys-, hyper-, hypo-, syn- (sym-); oxy-, pyr-, cycl-, -myc-, glyc-*. Латинські прислів'я та афоризми. *Ubi concordia — ibi victoria. Qui scribit, bis legit. Aurora Musis amica.*

Практичні навички:

– читати і записувати слова латинською мовою;

– вживати префікси і корені грецького походження в медичній термінології.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Захоплююче життя слова: слова латинського походження в українській мові (школа, студент, таблиця, директор, лекція, аудиторія).

Тема 2. **Правила читання диграфів та буквосполучень. Наголос. Довгота і короткість складу**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Правила читання диграфів. Правила читання буквосполучень *ngu, qu, ti*. Правила довготи і короткості другого складу від кінця слова.

Латинські прислів'я та афоризми. *Scientia potentia est. Non est medicina sine lingua Latina.*

Практичні навички:

– читати й записувати слова, в яких трапляються дифтонги, диграфи та буквосполучення *ngu, qu, ti*;

– правильно визначити довготу і короткість другого складу від кінця слова.

САМОСТІЙНА РОБОТА

За допомогою словників установити, що таке міф — дійсне, історичне, вигадане? Різновиди міфів.

Тема 3. **Тест із фонетики. Дієслово. Граматичні категорії дієслова. Наказовий спосіб. Умовний спосіб. Дієслово *esse* — бути**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тест із фонетики. Дієслово. Граматичні категорії дієслова. Дієвідміни. Наказовий спосіб дієслів. Умовний спосіб дієслів. Дієслово *esse* у Praesens indicativi activi. Вживання умовного способу у рецептурі. Заперечна форма.

Латинські прислів'я й афоризми. *Noli nocere! Commissa cela! Vivere est cogitare. Medica mente non medicamentis*.

Практичні навички:

– записувати дієслова чотирьох дієвідмін у наказовому способі;

– вживати дієслово *esse* в простому реченні.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Дієслово. Відмінювання дієслів в *ind. preas. et akt. et pass.* Умовний спосіб. Вживання умовного способу в рецептурі.

Тема 4. **Дієслово. Теперішній час дійсного способу активного і пасивного станів**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Дієслово в активному та пасивному стані теперішнього часу. Латинсько-грецькі дублети дієслів та медичні терміни, в яких вони вживаються.

Латинські прислів'я й афоризми. *Amicus certus in re incerta cernitur. Cogito, ergo sum. Cum tacent, clamant. Bene dignoscitur, bene curatur.*

Практичні навички:

- розділяти закінчення 3-ої особи однини і множини в Praesens indicativi activi (*-t, -nt*) і в Praesens indicativi passivi (*-tur, -ntur*).

САМОСТІЙНА РОБОТА

Дієслово. Відмінювання дієслів в *ind. preas. et akt. et pass.* Умовний спосіб. Вживання умовного способу в рецептурі

Тема 5. **Іменник. Граматичні категорії іменника. Перша відміна іменників. Дублети іменників. Прийменники**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Словникова форма іменників п'яти відмін. Граматичні категорії іменника. Іменники першої відміни. Греко-латинські дублети іменників першої відміни. Грецькі іменники на *-е*. Залежність відмінкових закінчень іменників у Acusativus та Ablativus від вживання перед ними прийменників.

Латинські прислів'я й афоризми. *Persona grata. Amat Victoria curam. Honoris causa. Errare humanum est. Praemia cum poscit medicus, satan est.*

Практичні навички:

- записувати іменники п'яти відмін у Nominativus і Genetivus singularis і pluralis;
- вживати греко-латинські дублети іменників першої відміни в медичній термінології.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Вивчити додатково матеріали про залежність відмінкових закінчень іменників у Acusativus та Ablativus від вживання перед ними прийменників.

Тема 6. **Друга відміна іменників. Іменники чоловічого роду другої відміни. Дублети іменників чоловічого роду**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Друга відміна іменників. Словникова форма. Іменники другої відміни чоловічого та середнього роду. Відмінювання іменників другої відміни Греко-латинські дублети та кінцеві терміноелементи іменників другої відміни чоловічого роду.

Латинські прислів'я та афоризми. *Ad exemplum. Exemplis discimus. In vivo. In vitro. Amicus optima vitae possessio. Medice, cura aegrotum, sed non morbum.*

Практичні навички:

- знати словникову форму іменників другої відміни;
- відмінювати іменники другої відміни чоловічого роду;
- знати винятки;
- записувати іменники другої відміни чоловічого роду в Genetivus singularis і pluralis;
- декодувати медичні терміни типу *неврологія, флеболітус, офтальмоскопія* тощо.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Declinatio II. Іменники грецького походження

Тема 7. Прикметник. Прикметники першої групи. Узгодження прикметників з іменниками

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Прикметники першої групи. Словникова форма прикметників першої групи. Греко-латинські дублети прикметників першої групи. Структура анатомічного та фармацевтичного терміна.

Латинські прислів'я та афоризми. *Alter ego. Ars longa vita brevis est. De mortuis aut bene, aut nihil. Honesta vita beata est.*

Практичні навички:

- знати ознаки прикметників першої групи; золоте правило роду;
- основні греко-латинські дублети прикметників першої групи;
- декодувати медичні терміни типу *уремія, біопсія* тощо.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Прізвища в назвах лікарських препаратів.

Тема 8. **Рецепт та його складові частини. Основні фармацевтичні терміноелементи та скорочення**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Рецепт. Основні дані по структуру рецептів та їх форми. Граматичне виписування рецептів. Основні фармацевтичні терміноелементи, скорочення та додаткові написи на рецептах.

Практичні навички:

- знати складові частини рецепта, основні скорочення в ньому;
- знати правила граматичного оформлення записів у рецептах;
- правильно оформлювати латинську частину рецепта в граматичному та орфографічному плані.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Рецепт. Структура рецепта (латинські назви). Додаткові написи на рецептах

Тема 9. **Третя відміна іменників. Приголосний тип. Чоловічий рід. Дублети**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Третя відміна іменників. Типи відмінювання. Закінчення іменників чоловічого роду у Nominativus singularis. Особливості словникової форми іменників третьої відміни. Приголосна група. Винятки з правила. Греко-латинські дублети іменників чоловічого роду третьої відміни.

Латиські прислів'я та афоризми. *Homo ornat locum, non locus hominem. Dura lex, sed lex. Sine labore non est panis in ore.*

Практичні навички:

- знати основні ознаки іменників третьої відміни;
- знати часто вживані греко-латинські дублети іменників чоловічого роду третьої відміни в медичних термінах;
- знати закінчення у Nominativus singularis іменників третьої відміни чоловічого роду;
- вміти розрізняти іменники третьої відміни за словниковою формою;
- провідміняти іменники чоловічого роду третьої відміни в однині та множині за пригосним типом відмінювання.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Особливості відмінювання іменників III відміни

Тема 10 **Третя відміна іменників. Приголосний тип. Жіночий рід. Дублети**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Іменники жіночого роду третьої відміни. Винятки іменників жіночого роду. Греко-латинські дублети іменників третьої відміни жіночого роду. Кінцеві терміноелементи іменників третьої відміни.

Латиські прислів'я та афоризми. *Summum bonum medicinae sanitas. In vino veritas, in aqua sanitas. Aurea mediocritas. Hygiena amica valetudinis. Salus aegroti suprema lex medicorum.*

Практичні навички:

- знати закінчення у Nominativus singularis іменників жіночого роду третьої відміни;
- знати греко-латинські дублети іменників жіночого роду третьої відміни.
- провідміняти в однині та множині іменники жіночого роду третьої відміни за приголосним типом відмінювання;
- декодувати медичні терміни типу *dermatosis, cardiosclerosis* тощо.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Утворення назв патологічних процесів і станів за допомогою кінцевих терміноелементів: *-necrosis, -ptosis, -sclerosis, -stenosis, -rrhexis.*

Тема 11 **Третя відміна іменників. Середній рід. Голосний та змішаний тип. Дублети**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Іменники середнього роду третьої відміни. Голосний та змішаний типи відмінювання. Греко-латинські дублети іменників середнього роду третьої відміни.

Латиські прислів'я та афоризми. *O tempora, o mores. Fide, sed cui vide. Non vi sed mente. Corpus sine spiritu cadaver est.*

Практичні навички:

- провідміняти іменники середнього роду третьої відміни в однині та множині за приголосним та за голосним (із закінченням у Nominativus singularis *-e, -al, -ar*) типами відмінювання;
- декодувати та будувати медичні терміни з греко-латинськими еквівалентами іменників середнього роду третьої відміни.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Іменники середнього роду грецького походження на -ma.

Тема 12. **Латинська хімічна номенклатура**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Латинська хімічна номенклатура. Назви кислот, окислів (оксидів), солей.

Практичні навички:

- знати назви хімічних елементів та їх винятки.
- вміти записати у *Genetivus singularis* назви кислот, солей типу *Acidi lactici, Zinci oxydi* тощо.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Частотні відрізки в тривіальних назвах лікарських препаратів. Транслітерація тривіальних назв лікарських засобів.

Тема 13. **Друга група прикметників. Узгодження прикметників другої групи з іменниками першої—третьої відмін**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Прикметники другої групи, особливості їхньої класифікації та відмінювання. Греко-латинські дублети прикметників другої групи. Декодування медичних термінів.

Латиські прислів'я та афоризми. *Similia similibus curantur. Castis omnia casta.*

Практичні навички:

- розрізняти прикметники другої групи за підгрупами;
- узгодити та провідміняти прикметники другої групи з іменниками вивчених відмін;
- декодувати медичні терміни типу *тахікардія, геронтологія глікемія* тощо.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Опрацювати запропонований викладачем додатковий матеріал та простежити за використанням прикметників у різних ступенях порівняння в назвах лікарських рослин: *Cucurbita maxima, Plantago major, Polygonum minus, Vinca minor, Chelidonium majus.*

Тема 14. **Четверта відміна іменників.П'ята відміна іменників. Дублети. Різновиди зборів лікарських трав. Дублети.**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Четверта відміна іменників. Словникова форма. Відмінювання іменників четвертої відміни в однині та множині. Винятки у відмінюванні. Греко-латинські дублети іменників четвертої та п'ятої відмін. Виписування рецептів із словами *spiritus, us, m; fructus, us, m;*.П'ята відміни іменників. Словникова форма. Відмінювання іменників п'ятої відміни в однині та множині. Різновиди зборів лікарських трав.

Латиські прислів'я та афоризми. *Lapsus linguae. Usus magister optimus est. Contra spem spero. Dies diem docet. Carpe diem*.

Практичні навички:

- провідміняти іменники четвертої відміни;
- декодувати медичні терміни, в яких трапляються греко-латинські дублети іменників четвертої відміни;

- провідміняти іменники п’ятої відмін;
- виписувати рецепти, в яких трапляється слово species, ei, f.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Звороти зі словом *dies* у медичній термінології.

Назви зборів.

Тема 15. **Ступені порівняння прикметників першої та другої груп**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Ступені порівняння прикметників. Особливості творення ступенів порівняння. Ступені порівняння прикметників, утворені від різних основ. Вживання відмінків при ступенях порівняння. Декодування та переклад анатомічних, клінічних та фармацевтичних термінів. Виписування рецептів, у яких вживаються прикметники в різних ступенях порівняння.

Латиські прислів’я та афоризми. *Corruptio optimi pessima. Firmissima est inter pares amicitia. Ferro nocentius aurum. Omnium artium medicina nobilissima est.*

Практичні навички:

- утворювати вищий та найвищий ступені порівняння прикметників;
- вживати прикметники в різних ступенях порівняння під час виписування рецептів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Ступені порівняння прикметників прийменникового походження.

Тема 16. **Числівник. Прислівники і займенники в рецепті. Сполучники і прийменники**

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Кількісні та порядкові числівники. Числівники-префікси в медичних термінах. Греко-латинські дублети числівників. Прислівники. Ступені порівняння прислівників. Використання прислівників у рецептах.

Займенники та їхнє використання під час виписування рецептів.

Латиські прислів’я та афоризми. *Medice, cura te ipsum! Suum cuique. Primus inter pares. Optimum medicamentum quies est.*

Практичні навички:

- знати числівники від 1 до 10 латинською мовою, а також 100 і 1000;
- знати греко-латинські дублети числівників;

- розрізняти порядкові та кількісні числівники;
- розпізнавати числівники та вміти читати їх у рецептах, анатомічних та клінічних термінах;
- розрізняти прислівники в реченнях та утворювати ступені порівняння прислівників;
- застосовувати та розрізняти займенники в рецептах у виразах *pro me, e quo, cui adde, tales doses, per se*.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Грецькі числівники — префікси: *di-, tri-, tetra-, pent-, hex-, hept-, octo-* в назвах лікарських засобів та полівітамінних препаратів.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ – не передбачено

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ – не передбачено**.**

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Методи усного контролю і самоконтролю:

- індивідуальне опитування;
- фронтальне опитування;

Методи письмового контролю і самоконтролю:

- контрольна письмова робота;
- контрольні тестові завдання;
- термінологічні диктанти

ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ - *диференційований залік*

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінка «відмінно» – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, оволодів навичками фонетики, орфографії, морфології, нормативної граматики, елементами синтаксису латинської мови, базової лексики латинської та давньогрецької мов, яка необхідна для роботи за спеціальністю, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить

Оцінка «добре» – здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, має великий запас латинських медичних термінів, вміє конструювати медичні терміни за заданими терміноелементами, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички при перекладі медичних термінів з латинської мови на українську і навпаки, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного матеріалу або при аналізі практичного матеріалу;

Оцінка «задовільно» – здобувач освіти в основному опанував теоретичні знання з латинської мови, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає на задані питання, не повністю володіє методами утворення латинської анатомо-

гістологічної, клінічної та фармацевтичної термінології, робить помилки при узгодженні прикметників з іменниками, плутає поняття, додаткові питання викликають у студента невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на питання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях при узгодженні прикметників з іменниками, не вміє оцінювати факти та явища, пов’язувати їх із майбутньою діяльністю;

Оцінка «незадовільно» – здобувач освіти не опанував базовий навчальний матеріал, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій

літературі, відсутнє наукове мислення, практичні навички не сформовані.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Визначний вплив Стародавньої Греції та Стародавнього Риму на численні явища в історії світової науки, культури і мистецтва.

2. Латинський алфавіт, правила читання.

3. Правила наголошування, словотворення, найуживаніші терміноелементи.

4. Назви відмінків та їх значення; словникова форма іменників, визначення відміни та утворення терміна з неузгодженим означенням.

5. Правила утворення наказового способу дієслів, основні рецептурні формулювання в наказовому способі.

6. Форми дієслова **бути** в теперішньому часі в 3-й особі однини та множини.

7. Закінчення 3-ї особи однини і множини в теперішньому часі активного і пасивного стану.

8. Рецептурні формулювання з дієсловом **fieri** в умовному способі.

9. Ознаки роду, закінчення родового та знахідного відмінків однини й множини. Винятки із правил про рід іменника.

10. Словникова форма прикметників, родові ознаки прикметників першої та другої груп, алгоритм узгодження прикметника з іменником.

11. Граматична структура латинської частини рецепта. Основні частини рецепта та вимоги до його оформлення.

12. Основні ознаки іменників III відміни, словникова форма, родові закінчення іменників чоловічого, жіночого та середнього роду; відмінкові закінчення, що використовуються в медичній термінології.

13. Утворення форм вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників.

14. Найуживаніші латинські та грецькі числівники-префікси, числівники, прислівники і займенники, що вживаються в рецептурі.

15. Правильно читати і писати латинські та греко-латинські терміни з буквою "**y**" та грецькими диграфами.

16. Правильно визначати довготу і короткість голосних.

17. Правильно ставити наголос у латинських словах.

18. Утворювати наказовий спосіб дієслів.

19. Грамотно вживати в рецептах дієслова в наказовому способі однини і множини.

20. Перекладати речення з дієсловами у 3-й особі однини і множини теперішнього часу активного та пасивного стану та з дієсловом "**бути" &**.

21. Визначати основу та відміну іменників.

22. Правильно будувати й перекладати терміни з неузгодженим означенням і вживати їх у родовому відмінку однини й множини.

23. Утворювати терміни у формах знахідного й орудного відмінків однини та множини, а також знати прийменники.

24. Грамотно читати і виписувати рецепт.

25. Володіти загальноприйнятими рецептурними скороченнями.

26. Грамотно оформляти рецепт, перекладати латинську частину рецепта з рецептурними скороченнями і без них.

27. Латина як мова міжнародної наукової термінології. Аналізувати складні слова за їх терміноелементами.

28. Виводити значення слова та значення його формотвірних частин.

29. Будувати медичні терміни за допомогою префіксів, суфіксів і греко-латинських терміноелементів.

30. Правильно писати назви лікарських речовин і препаратів із частковими відрізками.

31. Визначати рід іменників.

32. Правильно писати назви лікарських речовин і препаратів з частковими відрізками.

33. Будувати медичні терміни у формах називного й родового відмінків однини і множини, а також із прийменниками.

34. Володіти хімічною номенклатурою. Утворювати назви кислот. оксидів і солей.

35. Правильно вживати хімічні назви у рецептах.

36. Правильно писати і визначати словникову форму іменників III відміни.

37. Визначати рід іменників III відміни.

38. Знаходити основу іменників III відміни.

39. Грамотно читати й уміти визначати основу рівноскладових та нерівноскладових іменників.

40. Ставити іменник III відміни у формі родового відмінка однини і множини.

41. Узгоджувати прикметники другої групи з іменниками трьох відмін.

42. Правильно вживати прикметники другої групи в родовому відмінку, зокрема, в рецептах.

43. Визначати форму іменників IV та V відміни.

44. Уміти застосовувати іменники у формі родового відмінка однини і множини.

45. Узгоджувати прикметники з іменниками IV та V відміни.

46. Узгоджувати та вживати вищий і найвищий ступені порівняння прикметників в анатомічних та фармацевтичних термінах.

47. Рахувати кількісні та порядкові числівники від 1% до 10, знати числівники 100 і 1000.

48. Виділяти латинські та грецькі числівники-префікси у медичній та фармацевтичній термінології.

49. Розуміти і грамотно використовувати числівники, займенники, прислівники в рецепті.

50. Розуміти й перекладати прийменники та сполучники.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Скільки літер у сучасному латинському алфавіті? Назвіть голосні та приголосні літери латинського алфавіту.

2. Які ви знаєте правила читання літери **c**? Наведіть приклади.

3. Як читається сполучення літер **rh**, **ch**, **ph**, **th**? Наведіть приклади слів із диграфами.

4. Як потрібно читати дифтонги у латинських словах? Наведіть приклади.

5. Як читаються сполучення літер **ngu**, **qu**, **ti** + голосна? Наведіть приклади.

6. Як називається запозичена із старогрецької мови літера "**y**", як вона читається і які префікси та корені з нею вам відомі? Наведіть приклади.

7. Назвіть головні правила латинського наголосу. Поставте наголоси в запропонованих латинських словах.

8. Назвіть правила поділу дієслів на дієвідміни. Запишіть запропоновані дієслова в наказовому способі. Назвіть дієслівні форми, уживані в рецепті.

9. Назвіть особові закінчення у Praesens indicativi activi (теперішньому часі дійсного способу активного стану) дієслова I дієвідміни.

10. Назвіть закінчення 3-ї особи однини та множини дієслова I, ^II, III, IY дієвідміни у Praesens indicativi passivi (теперішньому часі дійсного способу пасивного стану).

11. За якими ознаками розрізняються дієвідміни дієслів і чи мають ці ознаки відношення до правильного граматичного оформлення рецептів?

12. Зіставте такі речення: *Medicamentum datur*. *Medicamentum detur*. Розпізнайте граматичне явище і назвіть його.

13. Зіставте слова solve, solvit, solvite, solvunt. Перекладіть ці слова та доведіть правильність вашого перекладу.

14. У яких медичних термінах уживаються такі грецькі корені, як **graph-**, **scop-**, **phag-**, **strept-**? Наведіть латинські еквіваленти до цих коренів.

15. За якою основною ознакою розрізняються іменники п’ятьох відмін? Наведіть приклади словникової форми іменників I, II, III, IY, V відміни. Визначте основу запропонованих іменників.

16. Визначення роду іменників. Для чого потрібно знати парадигми (відмінкові закінчення) іменників усіх відмін? Чи до однієї відміни та частини мови належать слова **latus**, **oculus**, **spiritus**, **corpus**, **senectus**? Обґрунтуйте відповідь. Наведіть приклади іменників п’яти відмін.

17. Яке пояснення розбіжності відмінкових закінчень слова **oll-a** у таких реченнях: *Aqua in oll-a est. Infundite aquam in ollam.*

18. Які частотні відрізки (терміноелементи), що вживаються у назвах лікарських речовин і препаратів, ви можете назвати? Назвіть кінцеві терміноелементи, які означають "вирізання, розширення, наука, схильність". Назвіть медичні терміни з цими кінцевими терміноелементами.

19. У яких медичних термінах вживаються такі грецькі корені, як **bio-**, **hydr-**? Наведіть латинські еквіваленти до цих коренів.

20. У яких відмінках вжито слова "вода, мазь" у наведених реченнях?

Доведіть правильність вашого твердження. *Cf.: Aqua destillata frigida est. Unguenta varia sunt.*

21. Чому поміж іменників II відміни ми звертаємо увагу на винятки? Яке відношення мають винятки іменників стосовно їхнього роду до правила узгодження прикметників з іменниками в разі їх відмінювання?

22. Наведіть приклади застосування назв металів, кислот, оксидів у рецептах.

23. Що ви знаєте про компоненти складних рецептів? Які складові частини рецептів вам відомі? Які частини рецептів оформляються латинською мовою? Назвіть вимоги до виписування латинської частини рецепта.

24. Чим відрізняються приголосний, голосний та мішаний типи відмінювання іменників ІІІ відміни? Чому в родовому відмінку множини іменників ІІІ відміни трапляються закінчення **-um** та **-ium**? *Cf.: rhizomatum, apium.*

25. Назвіть медичні терміни, в яких вживаються кінцеві терміноелементи, що означають "опущення органа, розрив судини чи органа, звуження, утворення".

26. Як утворюються назви захворювань і патологічних процесів? Утворіть медичні терміни за допомогою грецьких коренів, які означають "жовч, молоко, гній (відмерлі лейкоцити), час". Поясніть їхнє значення та назвіть їхні латинські еквіваленти.

27. Які іменники IV та V відміни найчастіше вживаються в рецептах? Наведіть приклади запису таких слів у родовому відмінку однини та множини.

28. Чим відрізняються прикметники другої групи від прикметників першої групи? З чого складається словникова форма прикметника? Наведіть приклади вживання прикметників двох груп в анатомічній та фармацевтичній термінології.

29. Як утворюються вищий та найвищий ступені порівняння прикметників? Назвіть особливості їх відмінювання. Наведіть приклади.

30. Наведіть приклади вживання числівників в анатомічній, клінічній та фармацевтичній термінології.

31. Що вам відомо про вживання прислівників та займенників у рецептах? Наведіть приклади застосування займенників у медичних виразах.

32. Декодуйте медичні терміни **osteomyelitis**, **hysterectomia**, **cholelithiasis**. Поясніть, що означають ці терміни.

33. Побудуйте медичні терміни з наведених українською мовою компонентів: **м’яз + запалення**; **жінка + наука**; **вода + лікування**. Поясніть, що означають ці терміни.

34. На що вказують у назвах препаратів такі словотвірні компоненти: **-sulf-**, **-thio-**, **-zid-**, **- dol-**, **-cillin-**? Назвіть препарати з цими компонентами.

35. Що вам відомо про числівникові префікси, які вживаються в медичній термінології? Наведіть приклади.

36. Що вам відомо про числівники, які вживаються в медичній термінології? Рахунок від 1 до 10. Числівники 100, 1000.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бєляєва О.М., Сологор І.М. Латинська мова з основами рецептури і клінічної термінології: навч. посіб. — К.: Медицина, 2011. — 256 с.
2. Іваницька П. Латинська мова з медичною термінологією: навч. посіб. — Рівне, 2001.
3. Світлична Є.І., Толок І.О. Латинська мова: підручник — К.: Професіонал, 2005.
4. Шевченко Є.М. Латинська мова і основи медичної термінології: навч. посіб. — К.: Медицина, 2011. — 240 с.